

INSTITUT SUPERIOR DE CIÈNCIES RELIGIOSES
SANT FRUCTUÓS
ARQUEBISBAT DE TARRAGONA

EL MATRIMONI.
REALITAT HUMANA D'AMOR
I TESTIMONIATGE DE LA FE

Dr. Josep M. Gavalrà Ribot
Doctor en Teologia Moral
(INSAF)

Lliçó inaugural

CURS
2022/2023

INSTITUT SUPERIOR DE CIÈNCIES RELIGIOSES
SANT FRUCTUÓS
ARQUEBISBAT DE TARRAGONA

EL MATRIMONI.
REALITAT HUMANA D'AMOR
I TESTIMONIATGE DE LA FE

Dr. Josep M. Gavalrà Ribot
Doctor en Teologia Moral
(INSAF)

Lliçó inaugural

CURS

2022/2023

Edita:

Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós
Arquebisbat de Tarragona

Impressió:

Impremta Torrell, SAU

Dipòsit legal:

T - 1093-2022

SUMARI

1. *AMORIS LAETITIA*: VERS UNA INTERPRETACIÓ PLURAL DE LA DOCTRINA
2. LA CENTRALITAT DE L'AMOR EN LA RELACIÓ CONJUGAL
3. EL MATRIMONI NATURAL REFERIT A L'ORDRE DE LA CREACIÓ I DE LA REDEMPCIÓ
4. EL MATRIMONI ENTRE BATEJATS
5. L'ESPECIFICITAT DEL SAGRAMENT DEL MATRIMONI VISCUT ECLESIALMENT I EN LA CELEBRACIÓ DEL RITU NUPCIAL

1. AMORIS LAETITIA: VERS UNA INTERPRETACIÓ PLURAL DE LA DOCTRINA

Després de dos sínodes dels bisbes celebrats a Roma els anys 2014 i 2015 sobre els reptes que planteja la família en l'actualitat, l'Església vol proposar de nou l'*Evangelí de la família* de forma positiva i realista.

En un context històric marcat per la crisi del matrimoni i de la família, l'Església vol continuar aprofundint amb llibertat «algunes qüestions doctrinals, morals, espirituals i pastorals».¹ El papa Francesc amb la publicació d'*Amoris Laetitia* recull les aportacions dels dos sínodes i endega un procés de maduració de les diferents temàtiques relacionades amb el matrimoni enquadrant-lo en el principi «el temps és superior a l'espai», definit en la seva Exhortació apostòlica i programàtica *Evangelii Gaudium*.² Segons el papa Francesc, aquest principi ens permet treballar a llarg termini sense obsessionar-nos pels resultats immediats. Es tracta doncs de continuar aquest procés de reflexió sobre les preocupacions, preguntes honestes i sinceres, que els cristians, teòlegs i pastors ens fem sobre aquest «preciós poliedre» que és la família.

Amoris Laetitia no pretén oferir solucions immediates o receptes als problemes sovint complexos que presenta la família en l'actualitat, ni tampoc pretén proposar noves lleis generals, sinó que pretén generar dinamismes nous en la societat i en l'Església que ens portin a una més plena maduració de la veritat, aprofundir més en el misteri de la família, tal i com Jesús ho anunciava als deixebles: «Quan vingui l'Esperit de la veritat, us conduirà cap a la veritat sencera» (Jn 16,13).

Amb aquest procés s'endega un nou dinamisme de discerniment i reflexió sobre els problemes que la família planteja en un context antropològic i cultural més plural i de caire més personalista, i en el qual es fa més que mai necessari una confiança més plena en la consciència de les persones i dels pastors per tal de trobar solucions més adequades als problemes actuals i concrets que pateixen les persones i famílies, i a la vegada més inculturades a cada país o

¹ Francesc, Exhortació apostòlica postsinodal *Amoris Laetitia* (19-III-2016), n. 2.

² AL 3; Francesc, Exhortació apostòlica *Evangelii Gaudium* (24-XI-2013), n. 222-225.

regió. En aquest context més complex i més plural no es poden aplicar de forma indiscriminada les formes i models del passat, sinó que cal reconèixer que respecte a la tradició moral de l'Església «subsisteixin diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que se'n deriven».³ Aquest principi enunciat a l'inici d'*Amoris Laetitia* ens sembla que és clau i representa un canvi de paradigma en la moral ja que ens porta a reconèixer la pluralitat d'opcions legítimes en el terreny de la moral sexual, de l'amor i del matrimoni.

L'argumentació d'aquest principi es presenta fonamentat en l'ensenyament de sant Tomàs d'Aquino, el qual distingia els principis generals de les realitats contingents. Els principis generals sempre són universals i immutables i pertanyen a l'àmbit de la raó especulativa; en canvi, en les realitats contingents, hi predomina més la variabilitat i la indeterminació, i pertanyen a l'àmbit de la raó pràctica. Per a sant Tomàs la *sindèresi*, entesa com a hàbit que capta els primers principis i la *consciència*, com a acte que aplica la ciència dels primers principis a les realitats concretes, pertanyen a l'àmbit de la raó pràctica. És a dir, el terreny propi de la moral no és el de l'intel·lecte especulatiu que contempla les veritats immutables sinó el de la raó pràctica en el qual hi predomina més la variabilitat i la manca de determinació a causa de la pluralitat de les realitats concretes i contingents. Per aquesta raó poden subsistir diferents respostes morals en el concret a uns mateixos principis:

Encara que en els principis generals hi hagi necessitat, com més s'afronten les coses particulars, tanta més indeterminació hi ha [...]. En l'àmbit de l'acció, la veritat o la rectitud pràctica no són el mateix en totes les aplicacions particulars, sinó solament en els principis generals; i en aquells per als quals la rectitud és idèntica en les pròpies accions, aquesta no és igualment coneguda per tots [...]. Com més es davalla a les coses particulars, més augmenta la indeterminació.⁴

Per això quan més ens apropem als problemes particulars i concrets més augmenta la indeterminació i la possibilitat que existeixin diferents solucions a un mateix problema. Les reflexions morals sobre les diferents realitats humanes

³ AL 3.

⁴ *Summa Theologiae* I-II, q.94, a.4 (cit. a AL 304).

del matrimoni no es poden quedar en el nivell de les generalitats dels primers principis de la llei natural sinó que com més tractem les realitats concretes més experimentem la variabilitat i la indeterminació i en conseqüència és possible que es doni una pluralitat de respostes en l'aplicació prudent dels principis generals a les situacions particulars.

Així ho expressava també la Comissió Teològica Internacional en un document que tracta sobre la llei natural i la ciència moral:

No es posible quedarse en el nivel de generalidad propio de los primeros principios de la ley natural. La reflexión moral debe descender a la acción concreta para iluminarla. Pero cuanto más se ocupa de situaciones concretas y contingentes, tanto más se ven afectadas sus conclusiones por la nota de variabilidad e incertidumbre. Por ello no es sorprendente que la realización concreta de los preceptos de la ley natural pueda adquirir formas diferentes en las diversas culturas o incluso en diferentes épocas dentro de una misma cultura. Basta señalar la evolución de la reflexión moral sobre cuestiones como la esclavitud, el préstamo con interés, el duelo o la pena de muerte. A veces esta evolución lleva a una mejor comprensión de la cuestión moral. A veces, también, la evolución de una situación política o económica induce a una nueva evaluación de normas particulares que habían sido establecidas antes. La moral se ocupa, en efecto, de realidades contingentes que evolucionan con el tiempo.⁵

En aquest context teològic-moral cal situar el procés d'evolució en la reflexió moral sobre el matrimoni a *Amoris Laetitia*.

Quan el papa Francesc reconeix que malgrat la necessitat de unitat de doctrina i de praxi en l'Església, poden subsistir diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que se'n deriven, convida a acceptar la pluralitat de respostes morals sense la necessitat de renunciar a allò que és essencial. Això suposa un canvi de mentalitat sobretot pel que respecta a la moral personal en l'àmbit de l'amor i de la sexualitat, on les qüestions morals sovint s'han resolt amb normes disciplinàries que regulen fins el més concret de les accions, a diferència de la moral social que s'ha

⁵ Comisión Teológica Internacional, *En busca de una ética universal: nueva mirada sobre la ley natural* (2009), n. 53.

mantingut més en el nivell dels principis i de les orientacions generals, deixant que sigui la consciència dels fidels la que discerneixi les opcions concretes.

Gaudium et Spes defensava també la legítima pluralitat en els judicis pràctics en referència a les activitats seculars dels laics, mentre ningú reivindicés l'autoritat de l'Església a favor de la seva opció:

Moltes vegades serà la mateixa visió cristiana de les coses que els orientarà, en certes circumstàncies, a una solució determinada. Amb tot, altres fidels, amb la mateixa sinceritat, podran expressar un judici diferent sobre la mateixa qüestió, com s'esdevé prou sovint i ben legítimament. I si les solucions proposades pels uns o pels altres fàcilment arriben a ser lligades per molts amb el missatge evangèlic àdhuc sense intenció de les parts, cal que es recordin que no és lícit de reivindicar exclusivament a favor de la pròpia opinió l'autoritat de l'Església.⁶

Aquesta legítima pluralitat en els judicis pràctics avui la veiem proposada també en les qüestions que afecten al matrimoni, l'amor i la sexualitat, i això representa un canvi de mentalitat.

Alguns autors han comentat que *Amoris Laetitia* suposa un canvi de paradigma en la moral.⁷ Potser els canvis que han tingut més ressò en els mitjans de comunicació social i que han provocat més reacció en contra pels sectors més conservadors de l'Església, són els que es tracten en el capítol 8è en què el Papa convida a un discerniment i acompanyament més acurat dels casos, parelles i matrimonis que ja no corresponen a l'ideal del matrimoni que l'Església proposa. Tanmateix, el canvi de paradigma que *Amoris Laetitia* representa pel matrimoni no afecta només al discerniment dels casos anomenats irregulars, o en relació a la pastoral amb els divorciats tornats a casar, sinó que va més enllà i afecta la visió general del matrimoni en ell mateix, i obre la porta a interpretar de forma més plural la doctrina essencial sobre el matrimoni i aquest fet em sembla que constitueix el veritable canvi de paradigma en la moral matrimonial.

⁶ Concili Vaticà II, Constitució pastoral *Gaudium et Spes*, n. 43.

⁷ Cf. Giovanni DEL MISSIER, «Un contributo fondamentale per la Teologia Morale», en G. DEL MISSIER – A. G. FIDALGO, *Amoris Laetitia. Il Vangelo dell'Amore: un cammino da intraprendere...*, Padova: EMP 2018, 11-17.

Aquest canvi de mentalitat a favor de la pluralitat comporta confiar més en la consciència recta de cada persona i tenir la convicció que les diferents respostes morals poden ser les que l'Esperit suscita en cada cristià i, malgrat puguin ser diferents davant de situacions semblants, no es pot descartar que cadascuna d'elles sigui l'acció prudent i generosa amb que cada cristià/na respon a la crida del Senyor.

Valgui la pena recordar a nivell general aquesta llibertat de consciència davant del Senyor que l'Apòstol Pau reclama per a tots els cristians, mogut per la convicció que tots «som del Senyor» i que Ell és com l'amo de cada cristià que a través de la consciència el guia a obrar el bé i a donar la millor resposta possible a les seves crides: «Que cadascú actui d'acord amb les seves conviccions. El qui observa un dia especial, ho fa pel Senyor; el qui menja de tot, ho fa pel Senyor, ja que dona gràcies a Déu, i el qui no menja de tot, també ho fa pel Senyor, i també dona gràcies a Déu» (Rm 14,5-7). Aquesta llibertat de consciència no és relativisme moral ni llibertinatge sinó l'exercici de la responsabilitat lleial i sincera de cada cristià davant del Senyor, al qual cadascú personalment un dia haurà de donar comptes de la pròpia vida: «cadascú de nosaltres haurà de donar compte a Déu de si mateix» (Rm 14,12).

La pluralitat moral és una de les característiques que ja emergeix en diversos textos del Nou Testament i ens fa comprendre l'Església com un conjunt de comunitats cristianes en les quals hi podem trobar la riquesa de la multiplicitat de maneres de viure la mateixa fe amb diferents conseqüències pràctiques. L'ideal de la virginitat i de la vida celibatària que l'apòstol Pau encoratjava a viure en la Primera carta als Corintis: «Prou voldria que tothom fos com jo» (1Co 7,7) contrasta amb l'ideal del matrimoni que les Cartes Pastorals defensen (cf. 1Tm 5,14; 2,15; Tt 1,6), acusant de falsos mestres aquells que prohibeixen de contreure matrimoni: «alguns s'apartaran de la fe [...]: prohibiran de contreure matrimoni» (1Tm 4,1-3). És a dir, mentre uns bisbes prohibeixen de contreure matrimoni com a norma de vida cristiana per a tots els cristians i seguir així l'ideal de Crist: pobre, cast i itinerant; altres bisbes, en altres comunitats cristianes d'altres zones geogràfiques però en un mateix moment, valoren i defensen l'estil de vida matrimonial fins i tot pels qui presideixen les comunitats: «Els qui presideixen la comunitat han de ser irreprensibles i marits d'una sola muller» (Tt 1,6). Luigi Padovese en un estudi molt complet sobre

sexualitat, virginitat i matrimoni en el món antic conclou que la diversitat de comportaments en el cristianisme antic respon als processos d'inculturació del missatge evangèlic en els diversos mons culturals, socials i religiosos en què es trobaven els cristians. Aquests processos comporten la reinterpretació del missatge tant en el llenguatge com en la praxis. L'adaptació dels cristians a aquests «mons diversos» en la seva primera expansió va comportar el fenomen de la inculturació i del pluralisme intraeclesial. La unitat dins de la pluralitat cal cercar-la en el fet que cada opció és la resposta de les comunitats a la crida de Jesús. El factor unitari és el missatge de Jesús i la pluralitat de respostes respon a la necessitat d'inculturar el missatge en el seu context cultural propi.⁸

L'opció de les comunitats cristianes de l'àrea de Síria i Mesopotàmia dels segles I-II dC fou el d'imposar a tots els cristians un estil de vida en continuïtat amb el de Jesús, pobre, cast i itinerant. Aquesta forma de vida que el baptisme inaugurava comportava el refús del matrimoni i de qualsevol activitat sexual, no pas per raons de menyspreu del cos sinó per causa de la proximitat del Regne. Estaven convençuts que aquest era el camí just per aconseguir el Regne de Déu. Mitjançant la continència i el refús al matrimoni es podia posar fi a la realitat d'aquest segle i entrar en la veritable pàtria. Per a d'altres comunitats cristianes, en les qual sorgiran els Evangelis, i els Evangelis Apòcrifs, animades per altres pastors com Climent Romà, El Pastor d'Hermas, Climent d'Alexandria, defensaran un estil de vida cristià no pas en contradicció amb la realitat present sinó en vistes a harmonitzar la vida cristiana amb el món. En aquestes comunitats es debilita l'espera escatològica imminent i aquest fet possibilita seguir Crist com un model de savi antic, lliure, autònom, senyor de si mateix. L'ascesi d'aquestes comunitats no consistirà tant en la renúncia a la sexualitat i menys encara al matrimoni, sinó en una recerca de l'equilibri, la moderació en l'ús dels béns materials, la superioritat de l'ànima sobre el cos, el domini d'un mateix, l'exercici de la sexualitat limitat a la generació. Ja no es tracta de posar fi al món present sinó de transformar-lo.

Es tracta de dues visions diferents de viure la fe cristiana les quals però són respostes al seguiment de Crist. Per a Padovese: «La relació entre els dos camins cal interpretar-lo com la relació que existeix entre allò que és bo i allò

⁸ Luigi PADOVESE, *Cercatori di Dio: sulle tracce dell'ascetismo pagano, ebraico e cristiano dei primi secoli*, Milano: Mondadori 2002, 13-15.

que és millor, entre el remei i la salut, entre ser just i ser perfecte, entre seguir Crist i seguir-lo amb més celeritat».⁹ De la mateixa manera caldria comprendre el fet que puguin coexistir dues o més interpretacions a la doctrina cristiana sobre el matrimoni. No cal pensar que es tracta d'interpretacions antagonistes, ni que la relació entre elles sigui que una està bé i l'altra és un mal, sinó que una interpretació està bé i l'altra pot ser millor, o que una indica un terme just i l'altra mostra un camí de més perfecció. De fet, aquest fou també el paràmetre amb que l'apòstol Pau afronta l'opció de la virginitat o del matrimoni a la Primera carta als Corintis: «Per tant, qui es casa amb la seva promesa fa bé; i qui no s'hi casa fa millor» (1Co 7,38). La pluralitat d'opcions referent al matrimoni antic en les primeres comunitats cristians ens pot servir de model per afrontar també en l'actualitat un cert pluralisme d'opcions en relació a qüestions sobre el matrimoni que afecten un nombre bast de persones i en contextos culturals diferents. En cap moment es tracta d'admetre el mal en el comportament dels matrimonis sinó d'acceptar que poden coexistir opcions totes elles legítimes i que algunes representen una generositat bona com a resposta a la crida del Senyor i altres representen una generositat excel·lent com a resposta a la mateixa crida del Senyor. Es tracta d'entendre la pluralitat dins del paràmetre que inclou allò bo i allò no tant bo, allò que és bo i allò que és millor.

Amoris Laetitia aposta per una confiança en la consciència personal per tal que cadascú pugui trobar el millor bé possible per tal de resoldre els problemes complexos i particulars de cada situació familiar: «La consciència de les persones ha de ser més incorporada en la praxi de l'Església»;¹⁰ «També ens costa deixar espai a la consciència dels fidels, que moltes vegades responen de la millor manera possible a l'Evangeli enmig dels seus límits i poden desenvolupar el seu propi discerniment davant de situacions en què es trenquen tots els esquemes».¹¹

També Joan Pau II feia sovint crides a «mobilitzar les consciències»¹² amb la plena convicció que per donar respostes a tants problemes morals que sorgeixen en la nostra societat plural i complexa calen cristians formats que

⁹ *Ibíd.*, 280.

¹⁰ *AL* 303.

¹¹ *AL* 37.

¹² Cf. Sant Joan Pau II, Carta encíclica *Evangelium Vitae* (25-III-1995), n. 95.

sàpiguen trobar solucions concretes als diferents problemes morals a través de la fidelitat a les seves consciències. En aquest sentit també s'expressa el papa Francesc quan encoratja als pastors a formar consciències però sense substituir-les: «Som cridats a formar les consciències, no pas a substituir-les».¹³ En aquest sentit el papa Joan Pau II tractant el tema de la formació de la consciència en l'Encíclica *Veritatis Splendor* recordava que «els cristians tenen —com afirma el Concili— en l'Església i en el seu Magisteri una gran ajuda per a la formació de la consciència» i que «l'Església es posa solament i sempre al servei de la consciència».¹⁴ Per tant el Magisteri de l'Església ha de ser comprès sempre com un ajut i al servei de la consciència dels fidels però mai com un substitut de les decisions finals que cada cristià haurà de prendre segons els dictàmens de la seva consciència. És bo recordar el caràcter sagrat que *Gaudium et Spes* n. 16 conferia a la consciència personal: «La consciència és el nucli més secret i el sagrari de l'home, on es troba tot sol amb Déu, la veu del qual ressona en la intimitat pròpia».

2. LA CENTRALITAT DE L'AMOR EN LA RELACIÓ CONJUGAL

L'amor és el centre en la relació conjugal entre un home i una dona. L'Exhortació apostòlica *Amoris Laetitia* del papa Francesc parla sobretot de l'amor conjugal. Tracta de la bellesa de l'amor dels esposos, la passió eròtica com un do de Déu, l'alegria de ser pares i mares, etc. L'amor viscut en la família és i seguirà sent una bona notícia ja que Déu, que és Amor, es fa present en l'amor dels esposos. Crist surt a l'encontre dels esposos per romandre en ells, donar-los força per portar les seves creus, aixecar-los en les seves caigudes, ajudar-los a perdonar-se mútuament, a portar els uns les càrregues dels altres. Per això el matrimoni i l'amor en família és una bona notícia perquè en ella hi ressona sempre el primer anunci (*kerygma*), el més bell, el més gran, el més atractiu, que és «l'infinit amor del Pare, que es va manifestar en Crist, que es lliurà a la fi i viu entre nosaltres».¹⁵

¹³ AL 37.

¹⁴ Sant Joan Pau II, Carta encíclica *Veritatis Splendor* (6-VIII-1993), n. 64.

¹⁵ Cf. AL 58-59.

Els dos capítols centrals d'*Amoris Laetitia*, el quart i el cinquè, estan dedicats a l'amor. El papa Francesc tracta l'amor dels esposos des de la perspectiva humana, marcada per la finitud i les limitacions, i al mateix temps il·luminada per la fe en el Déu que és Amor. Rebutja parlar-ne de forma filosòfica o fent-ne elucubracions abstractes i prefereix parlar de l'amor real que es viu en la quotidianitat de la relació dels esposos. Per això en el capítol quart, a partir de l'himne de la caritat de sant Pau a 1Co 13,4-7, va comentant de forma profunda i realista diferents actituds a través de les quals es viu l'amor entre els esposos: la paciència, l'actitud de servei, valorar l'altre i defugir l'enveja, la humilitat i el rebuig de la vanaglòria o de l'orgull, l'amabilitat, el despreniment, el rebuig a tota mena de violència, el perdó, l'alegria que provoca el bé de l'altre, saber disculpar, la confiança, saber esperar en l'altre, suportar positivament les contrarietats, etc... I en el capítol cinquè tracta sobre l'amor dels pares i mares envers els seus fills concretat en la bellesa de l'amor d'uns pares que estimen els fills ja abans que arribin, el dret dels fills que els seus pares s'estimin, el testimoni matern i patern en l'educació dels fills; i altres aspectes importants en l'amor familiar com l'atenció als ancians o el sentit de fraternitat social que genera la família. A través d'un llenguatge planer *Amoris Laetitia* tracta del cultiu de les virtuts, actituds, valors i relacions que configuren el teixit humà de l'amor i de la convivència en la relació conjugal i la família.

El papa Francesc està convençut que si no situem l'amor en el centre de la vida matrimonial no arribarem a assolir la veritat sobre el matrimoni. Després d'haver tractat en el capítol tercer de forma sintètica el matrimoni i la família en els documents de l'Església, el papa Francesc inicia el capítol quart amb aquestes paraules: «Tot el que s'ha dit no basta per a manifestar l'evangeli del matrimoni i de la família si no ens aturem especialment a parlar d'amor».¹⁶ És a dir, la doctrina de l'Església sobre el matrimoni i la família no és suficient si no parlem principalment de la realitat humana de l'amor, com aquella realitat humana que ha d'estar a la base dels principis doctrinals i morals sobre el matrimoni.

De fet l'amor recíproc dels esposos que cada dia creix i madura és la raó per la qual un matrimoni roman unit al llarg dels anys, o l'experiència d'un amor

¹⁶ AL 89.

teixit de sacrificis i de donació és la garantia de la fidelitat conjugal. Seguint el raonament de l'apòstol Pau «si no estimés no seria res» (1Co 13,2), ens cal ressituar l'amor humà dels esposos a la base i condició de totes les altres qualitats i exigències del compromís matrimonial.

El discurs sobre la importància de l'amor recíproc i de les relacions subjectives entre els esposos ens pot semblar avui una obvietat quan fem teologia sobre el matrimoni, però no hem d'oblidar que l'amor no ha estat ni el factor prioritari ni el que ha tingut més influència en l'elaboració de la doctrina sobre el matrimoni en la nostra tradició teològica i canònica occidental. Altres aspectes socials hi han influït molt més fins al punt d'esdevenir-ne essencials alhora de definir la naturalesa del matrimoni. Quan l'Església a partir del segle XI va voler regular jurídicament els matrimonis i els teòlegs van haver de definir què constituïa el matrimoni com a tal, es van interposar tres concepcions: la teoria romana del consentiment; les concepcions jurídiques dels pobles d'Europa occidental, que consideraven el matrimoni com el traspàs de la filla de l'autoritat paternal al poder marital del nou espòs i; una concepció que remunta als orígens de la humanitat i que és present en tots els pobles, segons la qual el matrimoni no es completa sinó en l'acte conjugal. Per tant, si bé formalment l'acte del consentiment no inclou l'acte sexual, el consentiment comporta essencialment el dret a la unió carnal. En el Decret de Gracià (segle XII) es distingeix en el consentiment el *coniugium initiatum*, el matrimoni contracte, del *coniugium consummatum* o *ratum*, el matrimoni confirmat per la unió carnal. Mentre el primer podia ser dissolt; el segon, consumat per la unió sexual no ho podia ser pas. És a dir, l'element decisiu que ratifica un matrimoni és l'acte sexual més que no pas les relacions amoroses dels esposos.¹⁷ A finals del segle XIII, la teologia franciscana amb Duns Scot consagrarà la doctrina del matrimoni com «un contracte» definit pel seu objecte: el «*ius ad corpus*», és a dir, el dret que cada cònjuge té sobre el cos de l'altre per raó de la natura i de la finalitat de la institució familiar, que és la procreació i l'educació dels fills. Aquesta doctrina és la que tindrà pes i rellevància en la teologia del matrimoni gairebé fins el segle XX. La definició del consentiment com un dret al cos és encara present en el Codi de Dret Canònic de 1917, cànon 1081, núm. 2.

¹⁷ Cf. E. SCHILLEBEECKX, *Le mariage. Réalité terrestre et mystère de salut*, t.1, Paris: Cerf 1966, 258; 338-339.

A nivell teològic i moral ha tingut més importància les qüestions entorn a la sexualitat i a la correcció fisiològica de l'acte sexual que no pas les relacions subjectives d'amor entre els esposos. En relació a la sexualitat durant molts segles ha prevalgut la perspectiva naturalística, segons la qual la conformitat amb la natura esdevé una categoria definitòria per comprendre la naturalesa de la sexualitat en ordre a la procreació. Sant Agustí va ser el primer en oferir una sistematització del matrimoni centrada en la doctrina de la transmissió del pecat original per via de la generació i la noció de concupiscència carnal. Sant Tomàs va elaborar la doctrina de les finalitats del matrimoni posant l'incís en la relació unitària i procreadora. Dels segles XVI al XIX el tema del matrimoni pren una perspectiva legalista i jurídica sobre els deures del matrimoni i l'observança de les lleis que el regulen.¹⁸

En termes generals es podria afirmar que l'amor ha estat el gran absent en la història del matrimoni a Occident. Això no vol dir que els valors de les relacions afectives i amoroses no hi fossin presents en les relacions subjectives dels esposos, però a nivell social no era el motiu principal pel qual es casaven ni tampoc era el principal requisit que configurava la moral matrimonial.¹⁹

L'herència cultural i religiosa de molts segles impregna d'una manera o d'altra la doctrina eclesial sobre el matrimoni i la família fins arribar al dia d'avui. Prova d'això és la insistència —encara avui— en el document de l'Església que estem tractant, que «de cap manera no podem entendre la dimensió eròtica de l'amor com un mal permès o com un pes a tolerar pel bé de la família»,²⁰ un advertiment que palesa la influència —encara que sigui en el subconscient personal o col·lectiu— de determinades concepcions negatives sobre el cos i la sexualitat, o la visió antiga en la qual es permet la sexualitat només en vistes a la generació. Per aquesta raó, no és d'estranyar que en certs moments de la història de l'Església sigui necessària un temps d'*aggiornamento*, d'actualització de la doctrina i la seva aplicació enfront dels canvis antropològics i culturals, com un signe que el missatge de Crist i la vivència del cristianisme segueixen vius i s'adapten constantment als canvis culturals del present.

¹⁸ Cf. M.P. FAGGIONI, *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Bologna: EDB 2010, 9, 61-105.

¹⁹ DEL MISSIER – FIDALGO, *Amoris Laetitia. Il Vangelo dell'Amore: un cammino da intraprendere...*, 7.

²⁰ AL 152.

En aquest sentit el Concili Vaticà II va representar un canvi de paradigma en definir el matrimoni com «una íntima comunitat de vida i d'amor conjugal» (*Gaudium et Spes*, 48). El matrimoni es defineix en clau personalista com l'entrega recíproca dels esposos. El consentiment és un acte humà amb el qual «els esposos mútuament es donen i s'accepten» (GS 48). Aquest canvi antropològic fou introduït en el Codi de Dret Canònic de 1983, cànon 1057, núm. 2: «El consentiment matrimonial és un acte de la voluntat pel qual l'home i la dona es lliuren i s'accepten mútuament amb una aliança irrevocable per tal de constituir el matrimoni». Noteu la diferència respecte el Codi de Dret Canònic de 1917, cànon 1081, núm. 2, abans esmentat: «Consensus matrimonialis est actus voluntatis quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem»; amb el que es definia el consentiment com un acte contractual en el qual s'intercanviava el dret al cos, el *ius in corpus*, gairebé considerat com un objecte en vistes als actes propis de la procreació.

El Concili va fer esforços per tal de no considerar principalment el matrimoni en funció de la finalitat procreadora i educadora dels fills sinó que l'amor recíproc dels esposos esdevé l'element formal que constitueix el matrimoni. Àdhuc, si manquen els fills, el matrimoni com a mutu amor i comunió de vida continua tenint el seu valor i la seva indissolubilitat.²¹ *Gaudium et Spes* va preferir utilitzar un llenguatge diferent al de les finalitats i en referir-se a la procreació i educació dels fills: «Pel seu mateix caràcter natural, la institució mateixa del matrimoni i l'amor conjugal són ordenats a la procreació i a l'educació dels fills i en ells troben la culminació i el coronament»;²² «el matrimoni i l'amor conjugal s'ordenen per la seva naturalesa a la procreació i l'educació de la prole. Els fills són sense cap dubte el do més excel·lent del matrimoni».²³ Els fills més que una finalitat són el fruit o el coronament de l'amor conjugal. L'amor conjugal no es justifica per la seva finalitat procreadora, sinó que resta com l'objecte central del matrimoni i els fills en són com la conseqüència, els fruits d'aquest amor.

²¹ Concili Vaticà II, Constitució pastoral *Gaudium et Spes*, n. 50.

²² GS 48.

²³ GS 50.

El Concili Vaticà II obria una nova perspectiva antropològica en la qual l'amor en si mateix justifica el matrimoni. El Concili tracta de l'amor conjugal des d'una perspectiva humana en el n. 49 de *Gaudium et Spes*: «Precisament perquè és eminentment humà i va de persona a persona a través de l'afecte de la voluntat, aquest amor abraça el bé de tota la persona, i per això pot conferir una dignitat particular a les expressions corporals i espirituals i ennobrir-les com a elements i signes especials de l'amistat conjugal». Aquest amor conjugal és expressió de la persona en la seva totalitat.²⁴

Amoris Laetitia s'inscriu en aquest mateix canvi antropològic de caire personalista iniciat en el Concili Vaticà II i que posa l'amor conjugal en el centre i fonamentació del matrimoni. El papa Francesc continua l'aprofundiment del papa Benet XVI en la seva encíclica *Deus caritas est* (2005). El papa Benet XVI va oferir una fonamentació antropològica de la realitat de l'amor humà a través de les categories *eros* i *àgape*, i la relació intrínseca d'aquest amor humà amb l'Amor de Déu. Pel fet que l'home és una unitat de cos i d'esperit, les dues dimensions constitutives de l'amor humà, *eros* i *àgape* no es poden separar. Escrivia Benet XVI: «En realitat, *eros* i *àgape* —amor ascendent i amor descendent— mai no arriben a separar-se completament. Com més ambdós troben, encara que en diversa mesura, la justa unitat en l'única realitat de l'amor, molt millor es realitza la veritable essència de l'amor en general».²⁵ L'amor humà està en el centre de la realitat humana de l'amor i no necessita de la finalitat procreadora per a justificar les seves expressions àdhuc eròtiques.

En aquests dos últims pontificats hi ha hagut un esforç per presentar l'antropologia sexual humana amb categories diferents a les que conformaven la tradició de l'Església. El llenguatge dels significats o finalitats propi de la tradició moral de l'Església en tractar el matrimoni i les relacions conjugals, fou ja tímidament abandonat a la *Gaudium et Spes*.²⁶ Amb el pontificat de Pau VI, amb la publicació de l'encíclica *Humanae Vitae* (1968) i, en continuïtat, la publicació de l'Exhortació apostòlica *Familiaris Consortio* (1981) del papa Joan Pau II, el paradigma de les finalitats unitària i procreadora de la sexualitat va tornar a ser

²⁴ Cf. M. CLARET I NONELL, *L'amor, la sexualitat i la fecunditat. El magisteri de l'Església fins a la «Familiaris Consortio»*, Barcelona: Herder: 1995, 246-255.

²⁵ Benet XVI, Carta encíclica *Deus caritas est* (25-XXII-2005), n.7.

²⁶ Cf. CLARET I NONELL, *L'amor, la sexualitat i la fecunditat*, 249-250.

clarificadora sobretot per tal d'afrontar la qüestió de la regulació de la natalitat i la prohibició de qualsevol mètode anticonceptiu artificial. Amb l'encíclica *Deus caritas est* del papa Benet XVI es produeix un canvi de llenguatge en tractar temes d'antropologia sexual introduint les categories d'*eros* i *àgape* en el cos doctrinal del magisteri de l'Església, i amb l'Exhortació apostòlica *Amoris Laetitia* del papa Francesc s'opta clarament per la categoria d'*amor* com a definitiva per a tractar la relació conjugal. Ambdós documents del Magisteri de l'Església corresponents a dos pontificats consecutius denoten un abandonament del llenguatge tradicional i, en concret, de les categories que posaven èmfasi en les finalitats del matrimoni com a centrals per explicar la complexitat de les relacions conjugals i s'opta per altres categories més essencials i globals.

No podem pensar que els canvis de categories en el llenguatge del Magisteri moral de l'Església puguin ser arbitraris sinó que, més aviat, responen a la necessitat de formular de nou les veritats de la fe i de la moral cristiana en el context dels canvis antropològics i culturals que viu la societat, per tal que la llum de la Revelació divina continuï il·luminant el camí de la humanitat. Certament privilegiar la categoria «amor» en la doctrina moral de l'Església sobre el matrimoni i la família s'adequa més a una concepció antropològica més personalista i, per altra banda, pertany sòlidament a la tradició bíblica neotestamentària.

De fet, el papa Joan Pau II ja va senyalar a *Familiaris Consortio* que existien dues concepcions antropològiques de la persona i de la sexualitat humana diferents e irreconciliables entre si alhora d'interpretar la Doctrina moral de l'Església en referència al tema de la contracepció i el recurs als ritmes periòdics.²⁷ Al meu entendre el llenguatge de les dues finalitats del matrimoni va portar al Magisteri de l'Església a privilegiar la moral de l'acte sobre el de la persona en el seu conjunt, o la visió d'una antropologia de la totalitat de la vida matrimonial, fins arribar al punt que la correcció fisiològica de l'acte conjugal podia «falsificar la veritat interior de l'amor conjugal».²⁸ El professor Gaspar Mora analitzava els accents antropològics de tres documents importants del Magisteri que tracten la problemàtica matrimonial: *Gaudium et Spes* (1965)

²⁷ Sant Joan Pau II, Carta encíclica *Familiaris Consortio* (22-XI-1981), n. 32.

²⁸ Cf. Sant Joan Pau II, *Familiaris Consortio*, n. 32.

considerava l'amor conjugal com a eix de comprensió de la sexualitat, *Humanae Vitae* (1968) considera la mateixa relació sexual, és a dir, l'acte sexual, com a criteri antropològic-ètic amb les dues significacions, unitiva i procreadora inseparables en cada acte i, *Familiaris Consortio* (1981) entén de manera tan íntima la integració entre persona humana i la seva corporalitat sexuada que la mateixa correcció fisiològica de l'acte sexual esdevé el criteri per valorar la moralitat de l'acte i de les persones que el fan. L'autor acabava comentant:

Els darrers documents magisterials accentuen la importància antropològica del cos i de la sexualitat. La correcció fisiològica de l'acte sexual és com un sagrament de l'adequada relació humana dels esposos i de la seva obertura procreadora. En canvi, molts cristians del nostre ambient cultural, i també teòlegs, entenen que el sentit últim i humà de la integració el dóna el jo personal. És la persona la que estima, es dóna a l'altre, busca el seu bé, decideix donar vida a nous fills que estimarà amb dedicació generosa durant llargs anys. El cos sexual és mediació d'aquesta riquesa del jo personal, de manera que és l'amor sincer i obert el que dóna sentit a la seva donació sexual.²⁹

Deus caritas est del papa Benet XVI i *Amoris Laetitia* del papa Francesc proposen categories diferents al llenguatge dels significats o finalitats del matrimoni i la sexualitat en una perspectiva més personalista. El canvi a categories més personalistes adaptades al canvi antropològic i cultural actual modifica també el discurs tradicional de la moral catòlica potser no en allò fonamental però sí en la possibilitat d'interpretar de forma plural la doctrina fonamental sobre el matrimoni i la família.

Un exemple d'interpretació plural de la doctrina del matrimoni fora l'acceptació d'una antropologia de la totalitat en relació a la vida matrimonial. Aquesta visió ja es contemplava en la discussió arran de la problemàtica dels anticonceptius a *Humanae Vitae* quan es formulava la pregunta: «No es podria admetre que la finalitat procreadora s'estén al conjunt de la vida conjugal més que no pas a cada un dels seus actes?».³⁰ *Humanae Vitae* va fer l'opció que cada

²⁹ Gaspar MORA, «Sobre l'homosexualitat. Reflexions morals amb un accent pastoral», *Revista Catalana de Teologia* XXX/2 (2005) 440-441.

³⁰ Pau VI, *Humanae Vitae* (25-VII-1968), n. 3.

acte sexual en concret havia d'estar obert a la transmissió de vida de tal manera que les dues significacions de l'acte conjugal, la d'unió i la de procreació són indissociables en cada acte conjugal. Per aquesta raó es condemnen tots els mitjans, sobretot artificials, que impedeixen que l'acte conjugal estigui obert a la procreació menys el recurs als períodes infecunds per raó de la seva adequació amb les lleis de la natura establertes pel Creador.³¹ Aquesta normativa que regula l'acte conjugal en vistes a la paternitat responsable pot ser viscuda de forma diferent quan s'accepta una visió antropològica que considera la vida matrimonial en la seva totalitat i, per tant, valora l'amor del conjugues i el fruit d'aquest amor no pas en cada acte conjugal sinó en el conjunt de la vida del matrimoni.

Amoris Laetitia no valora la procreació en la perspectiva de la totalitat de la vida matrimonial però ofereix la reflexió sobre la íntima unió del sentit procreador en el mateix amor dels esposos, quasi inherent al mateix amor: «L'infant que arriba "no ve de fora a afegir-se a l'amor mutu dels esposos; brolla del cor mateix d'aquest do recíproc, del qual és fruit i acompliment". No apareix com la fi d'un procés, sinó que és present des de l'inici de l'amor com una característica essencial que no pot ser negada sense mutilar el mateix amor». I conclou: «Llavors, cap acte genital dels esposos no pot negar aquest significat, encara que per diverses raons no sempre pugui de fet engendrar una nova vida».³² Amb aquesta conclusió podem interpretar que cada acte conjugal ha d'estar obert a la procreació segons l'ensenyament d'*Humanae Vitae*. Tanmateix, aquest fragment es podria interpretar en una perspectiva antropològica més de totalitat de la vida matrimonial segons la qual el significat procreador és de tal manera present, inicialment e íntimament present, en l'amor dels esposos que cap acte conjugal està desposseït d'aquest significat malgrat, per diverses raons, no es pugui engendrar una nova vida en cada acte conjugal.

En el fons estem davant d'una interpretació plural de la indissociabilitat dels significats unitiu i procreador. Una interpretació de la doctrina accepta que les dues finalitats indissociables s'han de verificar en cada acte conjugal i l'altra interpretació de la doctrina creu que aquesta indissociabilitat de les dues funcions és present en l'amor dels esposos i cal verificar-lo en el conjunt de la vida dels esposos i no necessàriament en cada acte conjugal. Lluny de

³¹ Cf. Pau VI, *Humanae Vitae*, n. 11-16.

³² AL 80.

considerar les dues interpretacions com antagòniques caldria considerar que ambdues compleixen amb la doctrina de la indissociabilitat dels significats unitiu i procreador, i cada matrimoni pot optar per complir la llei segons les seves possibilitats dins d'aquest marge d'allò que és bo i potser d'allò que hom personalment i en la comunió d'amor de la parella poden considerar com a més perfecte o la concreció del que Déu els demana.

La categoria «amor» uneix perfectament la realitat de l'amor humà amb Déu que se'ns ha revelat com Amor: «Déu és Amor» (1Jn 4,8). Benet XVI a *Deus caritas est* argumentava que la fe bíblica considera Déu Creador de tota la realitat i, per tant, també de l'eros. En Déu l'Amor es pot qualificar com *eros* i totalment *àgape*.³³ D'una banda *eros* és la força que orienta l'home al matrimoni i, aquesta realitat esdevé una icona de la relació d'amor de Déu envers el seu poble i viceversa. D'aquesta manera en la fe bíblica «el mode d'estimar de Déu esdevé la mesura de l'amor humà».³⁴ A *Amoris Laetitia* es destaca que l'amor conjugal és reflex de la comunió d'amor de la Santíssima Trinitat: «El Déu Trinitat és comunió d'amor, i la família n'és el reflex vivent»;³⁵ «El matrimoni és la imatge de l'amor de Déu per nosaltres. També Déu, en efecte, és comunió: les tres persones del Pare, Fill i Esperit Sant viuen des de sempre i per sempre en unitat perfecta. I és precisament aquest el misteri del matrimoni: Déu fa dels esposos una sola existència»;³⁶ «En la família humana, reunida en Crist, està restaurada la "imatge i semblança" de la Santíssima Trinitat (cf. Gn 1,26), misteri del qual brolla tot l'amor veritable».³⁷

³³ Benet XVI, *Deus caritas est*, n. 7.

³⁴ Benet XVI, *Deus caritas est*, n. 11.

³⁵ AL 11.

³⁶ AL 121; Francesc, *Audiència general* del 2 d' abril de 2014.

³⁷ AL 71.

3. EL MATRIMONI NATURAL REFERIT A L'ORDRE DE LA CREACIÓ I DE LA REDEMPCIÓ

El matrimoni entre un home i una dona és un projecte que s'entronca plenament en la voluntat creadora de Déu des de l'inici, pertany a l'ordre de la creació; i que Jesucrist va redimir vessant la seva sang en la creu, pertany també a l'ordre de la Redempció. La unió conjugal d'un home amb una dona és una realitat creada pel Déu Trinitari que participa ontològicament de la Imatge i semblança divines i de la comunió d'amor de les tres persones; aquest projecte originari de Déu fou assumit i redimit del pecat per la Redempció de Jesucrist a la Creu.

Quan un home i una dona, conscient o inconscientment, s'uneixen amb un amor fidel que per naturalesa tendeix a ser per sempre i, a més a més, fruit d'aquest amor donen vida a nous fills, estan realitzant de forma íntegra el pla creador i salvador de Déu en el matrimoni. La intuïció que el matrimoni natural és quasi un sacrament recorre la Tradició: sant Agustí considera el matrimoni dels pagans com un «sacramentum vinculum»; Anselm de Laon anomena el matrimoni dels infidels com «quoddam sacramentum» però que no garanteix la «res sacramenti» dels cristians; Hug de Sant Víctor conclou que el sacrament del matrimoni és comú a tots els pobles com a realitat conjugal malgrat només els cristians participin de la santedat del sacrament; sant Bonaventura considera que el matrimoni dels infidels representa «in habitu» el misteri de Crist, és a dir, de forma oculta i inconscient, i no pas en «acte», de forma explícita i conscient, la qual cosa només es dona entre cristians; sant Tomàs reconeixerà que el matrimoni dels infidels és un sacrament en potència però no en acte i, per tant, pot ser dissolt.³⁸

El papa Joan Pau II a *Familiaris Consortio* n. 68 en parlar de la preparació al matrimoni dels batejats no-creients presentava el sacrament del matrimoni com el sacrament d'una realitat que ja existeix en l'ordre de la creació, i que aquells que manifesten el seu consentiment conjugal amb la intenció de viure un amor per sempre i fidel, malgrat no en siguin del tot conscients, aquests conjugues realment estan complint la voluntat de Déu i no sense la seva gràcia.

³⁸ Cf. Dionisio BOROBIO, *La celebración en la Iglesia*, II, Salamanca: Sígueme 1988, 544-545.

Expressava d'aquesta manera que en el matrimoni natural es dona ja de forma incoativa la gràcia sacramental.³⁹

El sagrament del matrimoni té aquesta peculiaritat respecte als altres: ser el sagrament d'una realitat que existeix ja en l'economia de la creació; ser el mateix pacte conjugal instituït pel Creador "al principi". La decisió, doncs, de l'home i de la dona de casar-se segons aquest projecte diví, això és, la decisió de comprometre tota la seva vida per llur consentiment conjugal irrevocable en un amor indissoluble i en una fidelitat incondicional, implica realment, encara que no sigui de manera plenament conscient, una actitud d'obediència pregonada a la voluntat de Déu, que no es pot donar sense la seva gràcia. Ells han, per tant, entrat ja, en un vertader camí de salvació, que la celebració del sagrament i la seva immediata preparació poden completar i portar a terme, reconeguda la rectitud de llur intenció.⁴⁰

Pel fet que totes les coses creades han estat creades en Crist, per Crist i per a Crist, segons 1Co 1,16; també el matrimoni natural està ordenat al seu acompliment en el misteri redemptor de Crist. Ja que l'ordre de la Redempció il·lumina i apleix el de la Creació. Els béns dels conjugues: la unitat, l'obertura a la vida, la fidelitat i la indissolubilitat són assumits pel misteri del Verb encarnat i gràcies a Ell són manifestats plenament a l'home en la seva grandesa i veritat. D'aquesta manera el matrimoni natural es compren plenament a la llum del seu acompliment sacramental.⁴¹

³⁹ «La fuerza y la grandeza de la gracia de Cristo se extienden a todos los hombres, incluso más allá de las fronteras de la Iglesia, en razón de la universalidad de la voluntad salvífica de Dios. Informan todo amor conyugal humano y confirman la «naturaleza creada» y asimismo el matrimonio «tal como fue al principio». Los hombres y mujeres que aún no han sido alcanzados por la predicación del Evangelio, se unen por la alianza humana de un matrimonio legítimo. Este está provisto de bienes y valores auténticos que le aseguran su consistencia. Pero es preciso tener presente que, aun cuando los esposos lo ignoren, dichos valores provienen de Dios creador y se inscriben en forma incoativa en el amor esponsalicio que une a Cristo con la Iglesia.» Comisión Teológica Internacional, *Doctrina católica sobre el matrimonio* (1977), n. 3,4.

⁴⁰ Sant Joan Pau II, *Familiaris Consortio*, n. 68.

⁴¹ Cf. AL 77.

De la mateixa manera que Crist anticipadament va conferir a la parella de esposos de Canà de Galilea la seva gràcia, podríem dir que la realitat original del matrimoni, segons la voluntat del Creador, gaudeix de forma anticipada de la gràcia sacramental. Jesús respon a la seva mare: «Dona, i jo què hi tinc a veure? Encara no ha arribat la meua hora» (Jn 2,4), tanmateix Jesús realitza la conversió de l'aigua en vi, manifestant així de forma anticipada l'eficàcia redemptora de la seva mort en creu en aquella celebració de nocces.

Per tal que es doni un matrimoni natural cal que els conjugues acceptin les propietats essencials d'aquest: la unió exclusiva i indissoluble dels esposos, la fidelitat, la comprensió de la diferenciació sexual, home i dona, com a element del pla diví orientat a la procreació i a la unió conjugal. Cal que tots aquests elements es donin encara que sigui de forma implícita en la intencionalitat dels contraents per tal que aquesta unió conjugal romanguí referida al pla creador de Déu.⁴² Cal notar que la cultura actual sovint qüestiona tots aquests axiomes que configuren la base natural del matrimoni. Malgrat tots aquests pressupòsits que configuren l'antropologia bíblica tenen una base sòlida en la raó natural no treu que estan referits íntimament al Déu Creador i per aquesta raó tenen un valor religiós i sagrat. El papa Benet XVI es va referir a les conseqüències que la crisi de la fe pot tenir alhora de comprometre la intenció de contreure un matrimoni natural en contextos culturals adversos a les exigències de la capacitat oblativa dels esposos, a la relació paritària entre conjugues, en relació a la apertura a la procreació, la indissolubilitat o la fidelitat.⁴³ La contestació actual de molts d'aquests axiomes que configuren la realitat substancial del matrimoni natural, en un context cultural de crisi de la fe, posen de manifest que la realitat antropològica i creatural del matrimoni, demana d'ésser comprès no només per la raó racional sinó també per una certa *connaturalitat* entre l'home i el veritable bé, com escrivia Joan Pau II a *Veritatis Splendor*, aquesta connaturalitat es fonamenta en el cultiu de la prudència i de les virtuts teològals de la fe, l'esperança i la caritat.⁴⁴

⁴² Comisión Teológica Internacional, *La reciprocidad entre fe y sacramentos en la economía sacramental* (2019), n. 172.

⁴³ Cf. Benedicto XVI, «Discurso en la inauguración del año judicial del Tribunal de la Rota Romana» (26-I-2013).

⁴⁴ Sant Joan Pau II, *Veritatis Splendor*, n. 64.

Per tant i en conclusió, la consideració moral i acceptació del matrimoni natural no representa un mínim moral sinó que suposa l'acceptació de la base sòlida sobre la qual reposa el matrimoni sacramental. El reconeixement dels valors que implica el matrimoni natural: donació recíproca d'amor dels esposos, unió indissoluble, amor exclusiu, fidelitat conjugal, diferenciació sexual, obertura a la procreació i responsabilitat en l'educació dels fills; configuren la base i els fonaments del matrimoni sacramental i mereixen sempre una valoració moral positiva.

Amoris Laetitia vol encoratjar els pastors i tota l'Església a saber valorar positivament i també a nivell moral tots aquells aspectes de les unions matrimonials que malgrat no corresponguin del tot a l'ideal del matrimoni sacrament o als seus ensenyaments, són elements constructius i sovint essencials en la concepció del matrimoni cristià. Per exemple, quan una parella viu una unió estable en el temps segellada amb un vincle públic, matrimoni civil, viscuda amb afecte profund i responsabilitat pels fills, són motius suficients per a valorar positivament aquesta relació conjugal. Aquesta indicació pastoral d'*Amoris Laetitia* no es fonamenta en cap novetat doctrinal o pastoral sinó que troba la seva fonamentació en el reconeixement dels valors morals que intrínsecament conté el matrimoni natural.

4. EL MATRIMONI ENTRE BATEJATS

La Comissió Teològica Internacional (2019) defineix el matrimoni amb aquestes paraules:

El matrimonio es una realidad creatural. Por el bautismo y el vínculo natural se eleva a signo sobrenatural: "La alianza matrimonial, por la que el varón y la mujer constituyen entre sí un consorcio de toda la vida, ordenado por su misma índole natural al bien de los cónyuges y a la generación y educación de la prole, fue elevada por Cristo Nuestro Señor a la dignidad de sacramento entre bautizados". Según la doctrina teológica y praxis canónica actualmente vigente, todo contrato matrimonial válido entre bautizados es "por sí mismo sacramento, incluso en ausencia de fe de los contrayentes. Es decir, en el caso de

los bautizados se afirma la inseparabilidad entre un contrato matrimonial válido, correspondiente con el orden creatural del matrimonio, y el sacramento.⁴⁵

Amoris Laetitia referma la tradició llatina de l'Església segons la qual els ministres del matrimoni són l'home i la dona que es casen. El sagrament del baptisme els capacita per a unir-se en matrimoni com a ministres del Senyor. El consentiment de l'home i la dona és el que pròpiament estableix el vincle sacramental. I s'afirma la inseparabilitat entre contracte i sagrament en el cas dels batejats. En efecte, l'ordre natural ha estat assumit per la redempció de Jesucrist, de tal manera que, «entre batejats, no pot haver-hi contracte matrimonial vàlid que no sigui per això mateix sagrament».⁴⁶

Els requisits que l'Església pot exigir com la publicitat de l'acte o la presència de testimonis, són condicions que han anat canviant a llarg dels temps, i no varien el fet substancial que els dos que es casen són els ministres del sagrament i que l'acte del seu consentiment és el que pròpiament estableix el vincle sacramental. Tot seguit, el papa Francesc convida a aprofundir més sobre l'especificitat de l'acció divina que es dona en el ritu nupcial i esmenta la importància que les Esglésies orientals donen a la benedicció dels esposos com a signe del do de l'Esperit.

L'Església pot exigir la publicitat de l'acte, la presència de testimonis i altres condicions que han anat variant al llarg de la història, però això no treu als dos que es casen el seu caràcter de ministres del sagrament ni afebleix la centralitat del consentiment de l'home i la dona, que és el que pròpiament estableix el vincle sacramental. De tota manera necessitem reflexionar més a propòsit de l'acció divina en el ritu nupcial, que apareix molt destacada en les Esglésies orientals, en ressaltar la importància de la benedicció sobre els contraents com a signe del do de l'Esperit.⁴⁷

⁴⁵ CTI, *La reciprocidad entre fe y sacramentos en la economía sacramental* (2019), 143

⁴⁶ AL 75; *Codi de Dret Canònic*, cc. 1055,2.

⁴⁷ AL 75

El fragment convida a un reflexió profunda sobre la particularitat del sagrament del matrimoni entre batejats ja que la sacramentalitat del matrimoni està referida a la mateixa realitat humana del matrimoni i a la condició de batejats dels contraents, i es realitza pel mateix acte del consentiment dels esposos.

La centralitat d'aquestes doctrines que formen part de la tradició de l'Església occidental, la identitat entre contracte i sagrament en el matrimoni dels batejats i el fet que el sagrament es realitza en l'acte del consentiment dels esposos batejats,⁴⁸ potser hauria de situar les normes canòniques que regulen l'ordenament jurídic del matrimoni en l'Església en un nivell més disciplinari i amb la funció de garantir la constància de la celebració del matrimoni, més que no pas com a condicions per a la validesa del sagrament. La Comissió Teològica Internacional (2019) afirma que «la validez y, con ella la sacramentalidad, depende de que haya tenido lugar un verdadero vinculo matrimonial: un matrimonio natural», i segueix: «El mínimo imprescindible para que haya sacramento reside en la intención de contraer un verdadero matrimonio natural».⁴⁹ També: «Para la validez del matrimonio entre bautizados en la Iglesia latina no se requiere la intención de celebrar un Sacramento: el deseo o la conciencia de la sacramentalidad de la unión matrimonial, sino solamente la intención de contraer un matrimonio natural, es decir, conforme con el orden de la creación, con las propiedades que la Iglesia considera inherentes al matrimonio natural».⁵⁰

En els casos dels batejats que contreuen matrimoni civil i que ho fan acceptant les condicions del matrimoni natural i sense la intencionalitat de negar la fe en Déu, caldria reconèixer que es compleixen requisits fonamentals en relació a la concepció del matrimoni sagrament. Cal tenir en compte que el mateix Codi de Dret Canònic preveu la dispensa de la forma canònica ordinària

⁴⁸ Sobre la identitat entre contracte i sagrament: Pius IX, *Acerbissimum vobiscum* (1852), DS 2991; *Syllabus*, proposicions 66 i 73, D 1766, 1773 DS 2966, 2973; Lleó XIII, Encíclica *Arcanum divinae sapientiae*; Codi de Dret Canònic c.1055,2. Sobre el fet que el sagrament recau sobre el mateix contracte: Pere Llombart *Sent.IV*, d.28, c.2; Albert Magne, *In Sent.*, d.27, a.6; Tomàs d'Aquino, *Supp.*, q.32, a.1 ad.1.

⁴⁹ CTI, *La reciprocidad entre fe y sacramentos en la economía sacramental* (2019), 166, f.g.

⁵⁰ CTI, *La reciprocidad entre fe y sacramentos en la economía sacramental* (2019), 132.

i en absència del testimoni qualificat per l'Església, el matrimoni civil pot servir de forma canònica extraordinària en la celebració del matrimoni sacramental.⁵¹

Amoris Laetitia raona de forma positiva el matrimoni com a institució social pel qual l'amor i el compromís dels esposos adquireix una configuració visible en la societat. L'essència del matrimoni a nivell social està arrelada en la naturalesa mateixa de la persona humana i del seu caràcter social.⁵²

Des d'aquest punt de vista s'haurien de comprendre amb més benevolència tantes situacions de batejats que han contret matrimoni civil per causes culturals o contingents i que *Amoris Laetitia* convida a fer-ne un discerniment pastoral més acurat.⁵³

5. L'ESPECIFICITAT DEL SAGRAMENT DEL MATRIMONI VISCUT ECLESIALMENT I EN LA CELEBRACIÓ DEL RITU NUPCIAL

Crist ha restaurat en la família el projecte originari de Déu segons el qual la unió de l'home i de la dona són una imatge de la comunió d'amor del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant. Però no només restaura el matrimoni i la família a la seva forma original sinó que va elevar el matrimoni a signe sacramental del seu amor per l'Església.⁵⁴

El sagrament del matrimoni és signe sacramental de la relació de Crist amb l'Església. El matrimoni cristià fa present l'amor de Crist que es va entregar a la Creu per l'Església en la comunió dels esposos. El sagrament els fa partícips d'aquesta salvació en la totalitat de l'amor conjugal i de tota la vida del matrimoni:

Però, en realitat, tota la vida en comú dels esposos, tota la xarxa de relacions que teixiran entre ells, amb els seus fills i amb el món, estarà impregnada i

⁵¹ *Codi de Dret Canònic* (1983), c. 1116; CTI, *Doctrina catòlica sobre el matrimoni*, 3,7.

⁵² AL 131-132.

⁵³ AL 293-294.

⁵⁴ Cf. AL 71.

enfortida per la gràcia del sagrament que brolla del misteri de l'Encarnació i de la Pasqua, en què Déu va expressar tot el seu amor per la humanitat i s'uní íntimament a aquesta. Mai no estaran sols amb les seves pròpies forces per afrontar els desafiaments que es presentin. Ells són cridats a respondre al do de Déu amb el seu compromís, la seva creativitat, la seva resistència i la seva lluita quotidiana, però sempre podran invocar l'Esperit Sant que ha consagrat la seva unió, perquè la gràcia rebuda es manifesti novament en cada situació.⁵⁵

Resulta difícil la pretensió de voler remarcar efectes específics del sagrament del matrimoni, celebrat o no a través del ritus nupcial, o fins i tot voler establir diferències específiques rellevants respecte al matrimoni natural. Les causes d'aquesta dificultat es troben en què el sagrament del matrimoni recau sobre una realitat humana creatural i que aquesta ha estat assumida i restaurada en l'ordre de la Redempció en la seva forma original. Potser per això mateix el papa Joan Pau II després de referir-se al vincle conjugal cristià com una participació en la vida de Crist i destacar-ne alguns trets específics: «l'amor conjugal comporta una totalitat on hi entren tots els elements de la persona —reclam del cos i de l'instint, força del sentiment i de l'afectivitat, aspiració de l'esperit i de la voluntat—, mira a una unitat profundament personal que, més enllà de la unió en una mateixa carn, porta a no ser més que un sol cor i una sola ànima; exigeix la indissolubilitat i fidelitat de la donació definitiva, i s'obre a la fecunditat», seguidament, el papa Joan Pau II reconeixia que tot plegat es tracta de característiques normals de qualsevol amor conjugal natural: «En un mot, es tracta de característiques normals de qualsevol amor conjugal natural, però amb un nou significat que no tan sols les purifica i consolida, sinó que les enlaira fins el punt de fer-ne l'expressió de valors pròpiament cristians».⁵⁶ Per tant, allò específic que caracteritza el sagrament del matrimoni respecte al matrimoni natural seria la significació transcendent i cristològica amb què són viscuts els mateixos valors humans de la unió conjugal, fidelitat, indissolubilitat i obertura a la procreació.

La dimensió més específica del matrimoni cristià és precisament la fe viscuda en l'Església, formant cada família una església domèstica, i vivint la seva dimensió evangelitzadora, *ad intra* i *ad extra*, i el seu compromís de transformar el

⁵⁵ AL 74.

⁵⁶ Sant Joan Pau II, *Familiaris Consortio*, 13.

món. Aquesta dimensió específica del matrimoni cristià configura l'espiritualitat pròpia del matrimoni i és objecte de tractament en el darrer capítol d'*Amoris Laetitia* que porta per títol «Espiritualitat matrimonial i familiar».

L'espiritualitat familiar es defineix com «una espiritualitat del vincle habitat per l'amor diví».⁵⁷ L'espiritualitat familiar no és quelcom que s'afegeix a la vida en família sinó que consisteix en viure la realitat humana del vincle conjugal i les relacions amb els altres membres de la família amb un sentit religiós, a través de la unió amb Crist, que transforma i ajuda a viure amb més profunditat i plenitud les relacions humanes. Crist unifica i il·lumina tota la vida familiar: «Els dolors i les angoixes s'experimenten en comunió amb la creu del Senyor, i l'abraçada amb ell permet de suportar els pitjors moments. [...] Els moments de goig o de descans o la festa, i fins i tot la sexualitat, s'experimenten com una participació en la vida plena de la seva Resurrecció».⁵⁸

El sagrament del matrimoni és també particular per la seva vinculació estreta amb altres sagraments, especialment amb el baptisme i l'eucaristia.

Amoris Laetitia destaca com a factor peculiar del matrimoni i de la família cristiana la missió de ser testimonis de l'amor de Crist en la societat: «De Crist, mitjançant l'Església, el matrimoni i la família reben la gràcia necessària per a testimoniar l'Evangeli de l'amor de Déu».⁵⁹ La família cristiana està cridada a ser «església domèstica i ferment evangelitzador en la societat».⁶⁰

La família es converteix en subjecte de l'acció pastoral mitjançant l'anunci explícit de l'Evangeli i el llegat de múltiples formes de testimoniatge; entre elles: la solidaritat amb els pobres, l'obertura a la diversitat de les persones, la custòdia de la creació, la solidaritat moral i material envers les altres famílies, sobretot envers les més necessitoses, el compromís amb la promoció del bé comú, fins i tot mitjançant la transformació de les estructures socials injustes, a partir del territori en el qual la família viu, practicant les obres de misericòrdia corporal i espiritual.⁶¹

⁵⁷ AL 315.

⁵⁸ AL 317.

⁵⁹ AL 71.

⁶⁰ Cf. AL 290.

⁶¹ AL 290.

En un altre fragment s'explicita l'espiritualitat pròpia de la família cristiana, que consisteix en la unió del *kerygma* amb l'amor social. D'una banda, la família cristiana ha de ser església domèstica en la qual hi ressona el *kerygma*, de tal manera que tothom hauria de poder dir: «Hem conegut l'amor que Déu ens té» (1Jn 4,16) a partir del que han viscut en la pròpia família;⁶² i per altra banda, l'amor social és el que unifica el sentit espiritual de la família i la seva missió fora de si: «L'amor social, reflex de la Trinitat, és en realitat allò que unifica el sentit espiritual de la família i la seva missió fora de si, perquè fa present el *kerygma* amb totes les seves exigències comunitàries. La família viu la seva espiritualitat pròpia essent al mateix temps una església domèstica i una cèl·lula vital per a transformar el món».⁶³ Recordem que el tema de l'amor social fou tractat darrerament pel papa Francesc en la seva encíclica *Fratelli Tutti* i amb aquesta categoria: amor social, caritat social o amor polític, el magisteri social de l'Església vol definir totes aquelles accions que procuren el bé comú a través de la renovació profunda de l'interior de les estructures, organitzacions socials i ordenaments jurídics.⁶⁴

Amoris Laetitia destaca la importància de la celebració de l'Eucaristia per tal que les famílies duguin a terme la seva missió social i sobretot la seva solidaritat amb els descartats de la societat: «Les famílies que s'alimenten de l'Eucaristia amb adequada disposició reforcen el seu desig de fraternitat, el seu sentit social i el seu compromís amb els necessitosos».⁶⁵

Amoris Laetitia interpreta de forma realista algunes idees i expressions de la teologia que podrien donar peu a una visió massa abstracta del matrimoni. L'home i la dona per naturalesa som éssers socials i la comunió entre les persones, de la qual la relació d'amor entre l'home i la dona n'és l'arquetip per excel·lència,⁶⁶ és reflex de la «imatge de Déu» amb què l'home fou creat.⁶⁷ La comunió d'amor que viuen els esposos és un reflex de la comunió d'Amor que viuen les tres persones de la Santíssima Trinitat: Pare, Fill i Esperit Sant. Llegim

⁶² Cf. AL 290.

⁶³ AL 324.

⁶⁴ Francesc, Carta encíclica *Fratelli Tutti* (3-X-2020), 180-197.

⁶⁵ AL 186.

⁶⁶ Benet XVI, *Deus caritas est*, n. 2.

⁶⁷ GS 12.

a *Amoris Laetitia*: «El Déu Trinitat és comunió d'amor, i la família n'és el reflex vivent».⁶⁸

En el sagrament del matrimoni Déu imprimeix en els esposos els propis trets del seu Amor i el caràcter indeleble, és a dir, els trets d'una unió perfecta i d'un amor que no es pot esborrar. Déu Trinitat, que és unió perfecte de les tres persones, fa dels dos esposos una sola existència (cf. Gn 2,24). Aquest do meravellós que Déu fa als esposos en el sagrament configura el misteri del matrimoni.⁶⁹

L'apòstol Pau relaciona aquest misteri trinitari que el matrimoni reflecteix al misteri de la unió entre Crist i l'Església (cf. Ef 5,21-33). A través d'una comparació l'Apòstol exhorta als marits i a les mullers a estimar-se recíprocament a imatge del Crist que ha estimat l'Església i s'ha entregat per ella. En la comunió dels esposos es fa present aquest amor de Crist donant la vida a la creu per a la salvació de tots. Per això en la teologia s'ha desenvolupat la idea que el matrimoni és signe de l'amor de Crist per l'Església.

Aquesta idea teològica sobre el matrimoni traduïda a la vida real i ordinària vol dir que els matrimonis han rebut una gràcia especial en el sagrament que fa que, a través de les coses senzilles de la vida, puguin fer visible l'amor amb què Crist estima l'Església i continua donant la vida per ella.

Ara bé, el Papa aclareix que aquesta analogia «marit – muller» i «Crist – Església» és una *analogia imperfecta*, i cal distingir els dos nivells, el diví i l'humà, i que aquesta analogia no ha de carregar sobre dues persones limitades, la gran responsabilitat d'haver de reproduir de manera perfecta en la seva vida matrimonial, la unió que existeix entre Crist i l'Església.⁷⁰

⁶⁸ AL 11.

⁶⁹ Vid. AL n. 121.

⁷⁰ Cf. AL n. 11; 72; 73; 121.

Les idees teològiques del matrimoni com a signe de l'Amor Trinitari i de la unió de Crist amb l'Església ens haurien de portar a un major descobriment de la grandesa i del misteri de l'amor conjugal amb el qual Déu crida a viure l'amor entre els esposos, però alhora, no hem de perdre la mirada realista que aquest amor diví viscut en l'amor humà és sempre un camí de creixement, amb els seus encerts i errors, amb les seves llums i foscors, amb moments forts d'amor fins i tot heroic i també amb moments que no s'escapen de la debilitat i fragilitat humanes.

Sant Joan Pau II a l'Exhortació apostòlica *Familiaris Consortio* de l'any 1981 ja va posar de relleu el procés gradual amb què l'home i la dona van integrant dia rere dia els dons de Déu i les exigències del seu amor definitiu i absolut. La famosa «Llei de gradualitat» que per primera vegada entrava en el cos de la Teologia Moral de la mà de Joan Pau II, volia fer justícia a la «historicitat» de la persona humana. L'home és un ésser històric que es desenvolupa i avança segons unes fases de creixement progressiu. Sobretot quan es tracta d'integrar uns valors morals, l'home no els integra de la nit al dia, sinó que necessita un temps per anar integrant i fent realitat els valors morals en la pròpia vida. Per tal d'integrar aquesta idea en la Teologia Moral calia completar el concepte de «Llei divina» amb el d'una «Llei de gradualitat» per mostrar que la Llei no és només l'enunciat d'un ideal que cal assolir i realitzar de forma plena, sinó que la Llei també enuncia i comprèn el camí per arribar al compliment de la Llei.

Memòria del curs 2021 – 2022

Les activitats del curs lectiu 2021 – 2022 s'iniciaren el dia 6 de setembre amb l'obertura de la Secretaria i la realització dels exàmens de la convocatòria extraordinària. Les classes començaren el dia 20 de setembre.

L'Institut afronta el nou curs amb els protocols d'actuació vigents davant la crisi sanitària provocada per la Covid-19 però recuperant la presencialitat de les classes després d'haver-se impartit virtualment quasi tot el curs 2020 – 2021.

Estadística d'alumnes

Els alumnes matriculats durant el curs 2021 – 2022 van ser 126 alumnes: 27 alumnes ordinaris (22 alumnes del batxillerat en Ciències Religioses, 5 alumnes de la Llicenciatura en Ciències Religioses); 7 alumnes de la DECA infantil-primària més 6 alumnes de la DECA Infantil-Primària extensió Tortosa; 1 alumne extraordinari, 30 alumnes de cursos de formació permanent del professorat i 56 alumnes oients.

Cursos i col·laboracions

Aquest curs les noves assignatures que es van programar dins el currículum de la Llicència van ser: «Iconografia i simbologia cristiana», a càrrec del Dr. Andreu Muñoz i la Dra. Sofia Mata; «Dones i teologia: una visió històrica», a càrrec de la Dra. Anna Moya, ex-alumna del nostre Institut; «El Gnosticisme i el Pelagianisme a l'antiguitat i al món actual», a càrrec del Dr. Albert Viciano.

Amb la col·laboració de la Delegació diocesana per als laics i la família i l'arxiprestat de Reus es va organitzar el curs «Exhortació apostòlica *Lætitia*: claus per a la seva interpretació». Una iniciativa, oberta a tothom, i que s'emmarcava en l'Any Família *Amoris Lætitia* convocat pel papa Francesc. El curs va ser coordinat pel Dr. Josep M. Gavalrà i va comptar amb diversos professors i especialistes. Es va impartir al *Centre d'espiritualitat Maria Immaculada*

a Reus durant el primer quadrimestre. Durant el segon quadrimestre s'havia d'impartir a Tarragona, a la seu de l'Institut però, finalment, es va haver de suspendre per manca d'inscripcions.

Per manca d'inscripcions també es van suspendre les següents assignatures del Batxillerat: «Introducció a l'Antic Testament», «Teologia fonamental», «Introducció al Nou Testament»; de la Llicenciatura: «El Gnosticisme i el Pelagianisme a l'antiguitat i al món actual», i per a l'obtenció de la DECA «Desplegament curricular de la Religió a ESO i Batxillerat», «Religió, cultura i valors» i «Pedagogia i didàctica de la Religió».

L'assignatura «Las grandes cuestiones de la bioética desde la perspectiva cristiana» es va suprimir de l'oferta acadèmica del curs ja que la Dra. M. Luisa Morales (o.d.n.), que havia d'impartir-la traspassà sobtadament.

Al recuperar la presencialitat, es van tornar a impartir els cursos de formació continuada per adults, iniciativa proposada pel professor emèrit Llic. Miquel Barbarà. Durant el primer quadrimestre es va cloure el curs «Resolucions del Concili Provincial Tarraconense» que havia quedat interromput el curs passat i, al segon quadrimestre, es va dur a terme el curs «Sínodo 2021 – 2023» sumant-se als molts grups de l'arxidiòcesi de Tarragona que ha treballat en la fase diocesana que conduirà a la XVI Assemblea General Ordinària del Sínodo dels bisbes. Aquests cursos han comptat amb l'assistència de 16 alumnes oients. L'Institut agraeix a Mons. Miquel Barbarà la seva competent i gratuïta aportació.

Durant el curs 2021 – 2022 es van impartir 5 cursos de formació permanent del professorat reconeguts pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

De l'11 al 15 de juliol, mitjançant la col·laboració entre l'Associació Bíblica de Catalunya i el nostre Institut es van oferir els Cursos Bíblics d'Estiu com assignatures optatives del primer i del segon cicle dels nostres estudis ordinaris i com a cursos de formació permanent del professorat amb una assistència de 24 alumnes. El Dr. Joan Ferrer va impartir el curs «Lectura de l'Evangeli segons Lluc» i el Dntd. Antoni Pérez de Mendiguren el curs «Els llibres grecs de l'Antic Testament (I)».

Paral·lelament als Cursos Bíblics d'Estiu, es va impartir el curs de formació permanent del professorat «L'ensenyament de la Religió catòlica en el nou context LOMLOE. El repte competencial» en col·laboració amb el Secretariat diocesà per a l'Ensenyament i l'Escola Cristiana de l'Arquebisbat de Tarragona. El curs va anar a càrrec del Llic. Rafael Muñoz (director del Secretariat) i el Llic. Xavier Cortés (professor de l'INSAF) i va ser seguit per 30 alumnes.

Cronologia dels esdeveniments

L'acte d'inauguració del curs 2021 – 2022 va tenir lloc el dia 21 d'octubre a Sala d'Actes del Centre Tarraconense El Seminari i fou presidit per l'arquebisbe Dr. Joan Planellas i Barnosell, Moderador de l'Institut i va comptar amb la presència del rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià, el Dr. Armand Puig i Tàrrach i el vicerector d'Economia de la Universitat Rovira i Virgili, el Dr. Jordi Sardà Pons.

L'acte acadèmic s'inicià amb la lectura de la memòria del curs 2020 – 2021 a càrrec de la Secretària de l'Institut, Sra. Roser Fornell. Tot seguit, va intervenir el Director de l'Institut, el Dr. Andreu Muñoz. La Lliçó inaugural va anar a càrrec del Llic. Xavier Cortés Nadal, professor no estable de l'INSAF amb el títol: *25 anys de l'Institut Superior de Ciències Religioses «Sant Fructuós». Evolució i història dels estudis superiors a l'arxidiòcesi*, sumant-se així als actes de celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut el maig de 1996.

L'acte es va poder seguir en directe gràcies a la col·laboració del Departament de Comunicació i Publicacions que el va retransmetre en *streaming* pel canal *Youtube* de l'Arquebisbat.

El 9 de desembre el Consell d'Institut es va reunir per parlar del futur de l'INSAF i com afrontar els reptes que se li presenten.

El dia 22 de desembre les classes van aturar-se per les festes nadalenques. Es van reprendre el 10 de gener. Del 17 al 27 de gener es van dur a terme els exàmens del primer quadrimestre.

El dia 17 de gener l'Institut va organitzar una conferència sobre «La situació de la llibertat religiosa al món» a càrrec d'*Ajuda a l'Església Necessitada*

(ACN). El Sr. Javier Menéndez Ros (Director d'ACN Espanya), el Sr. José Fernández Crespo (Responsable de Promoció d'ACN) i la Sra. Beatriz Moretó Segarra (Delegada d'ACN a Barcelona) van presentar una aproximació a la problemàtica de la llibertat religiosa i la seva vulneració arreu del món, prenent com a referència l'Informe de Llibertat Religiosa de 2021.

En el marc dels actes de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'INSAF, l'Associació Cultural Sant Fructuós va representar *Episcopus. De la dissidència al poder*, una proposta escènica que va transportar al centenar d'espectadors que omplia el claustre de Sant Pau del Centre Tarraconense El Seminari a la història antiga de Tarragona a través de les figures de l'apòstol Pau i dels bisbes Fructuós, Himeri i Cebrià. La representació va tenir lloc el dia 20 de gener, vigília de la solemnitat de sant Fructuós, sant Auguri i sant Eulogi, festivitat patronal del l'INSAF.

Les classes del segon quadrimestre s'iniciaren el 7 de febrer.

Continuant amb la celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut Superior de Ciències Religioses «Sant Fructuós», el Centre de Lectura de Reus va acollir el dia 11 de març, una taula rodona que va portar per títol *La creació de l'Escola de Teologia al Centre de Lectura de Reus i l'impuls dels estudis teològics a la segona meitat del segle XX a l'arxidiòcesi de Tarragona*. La taula rodona, moderada per la periodista Sra. Anna Robert del Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona, va comptar amb la intervenció dels professors emèrits Mn. Joaquim Claver Caselles i Mons. Miquel Barbarà Anglès, del professor Xavier Cortés Nadal i del rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià, Dr. Armand Puig i Tàrrach.

Partint d'una breu evolució històrica dels ensenyaments superiors eclesiàstics des de meitat del segle XVI, en la taula rodona es van constatar les diferents propostes formatives sorgides amb el recolzament dels respectius prelat i preveres diocesans arran del primer Curset de Teologia com ara l'Escola de Teologia i l'Institut de Teologia fins arribar, l'any 1996, a la creació de l'INSAF. En l'acte també es van apuntar alguns reptes de present i futur per aquesta institució acadèmica.

L'Ateneu Universitari Sant Pacià va convidar el dimecres 30 de març a «La 4a hora del dimecres» al Dr. Andreu Muñoz Melgar, director del nostre

Institut, qui va pronunciar la conferència titulada «700 anys de l'arribada de la relíquia del braç de santa Tecla a Tarragona (1321-2021)». L'acte es va poder seguir presencialment i també en directe des del canal de *Youtube* de l'Ateneu Universitari Sant Pacià.

El dia 21 d'abril de 2022, va tenir lloc la presentació del llibre del Dr. Andreu Muñoz Melgar, director de l'INSAF, *Sant Fructuós de Tarragona. Aspectes històrics i arqueològics del seu culte, des de l'antiguitat a l'actualitat*, iniciativa editorial de l'Ateneu Universitari Sant Pacià, la Facultat Antoni Gaudí d'Història Eclesiàstica, Arqueologia i Arts Cristianes, la Facultat de Teologia de Catalunya i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica que es publica en la col·lecció «*Studia Archaeologiae Christianae*». La presentació va anar a càrrec de la Dra. Cristina Godoy Fernández, professora d'arqueologia cristiana de l'AUSP i el Dr. Josep Maria Macias Solé, investigador de l'ICAC. També van intervenir-hi el Dr. Armand Puig Tàrrach, rector de l'AUSP i el Dr. Josep Maria Palet Martínez, director de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Es va celebrar a la Sala d'Actes del Centre Tarraconense El Seminari de Tarragona.

L'activitat acadèmica va continuar fins el 2 de juny quan s'acabaren les sessions del segon quadrimestre i es va iniciar el període d'exàmens. Es va donar per finalitzat el curs 2021 – 2022, amb la notificació de les qualificacions el dia 4 de juliol.

El dia 17 de juny va tenir lloc l'acte de celebració de final de curs i la cloenda del 25è aniversari de la creació de l'INSAF. La comunitat educativa es va trobar a la Capella Major del Seminari per a celebrar una eucaristia, que havia de ser presidida pel Moderador de l'Institut, el Dr. Joan Planellas i Barnosell, arquebisbe metropolità de Tarragona i primat però que per motius de salut no va poder sumar-se a la celebració. Tot seguit, al Claustre del Sagrat Cor, va tenir lloc l'acte de cloenda on el Director de l'Institut va dirigir unes emotives paraules a tots els presents i es va fer una projecció que resumia els 25 anys de la institució en imatges. Per cloure la celebració es va fer un refrigeri on els assistents van gaudir d'uns moments de germanor.

Durant el curs el nostre Director ha participat en les reunions periòdiques dels directors dels Instituts de Ciències Religioses i en les del Senat acadèmic de l'Ateneu Universitat Sant Pacià a Barcelona.

El dia 15 de juliol va morir el Sr. Juan Sánchez López, alumne ordinari del nostre Institut des del curs 2018 – 2019. El dia 4 d'agost va traspasar la Sra. Marcel·la Gandia Boronat, alumna oient del nostre Institut des del curs 2014 – 2015. Estem confiats que ja són a la presència del Pare.

Congrés «El monument tardoromà de Centcelles: dades, context, propostes»

Un esment especial es mereix el congrés «El monument tardoromà de Centcelles: dades, context, propostes», que, l'Ateneu Universitari Sant Pacià (AUSP), el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT) i l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós (INSAF), amb el patrocini del *Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana* (PIAC) van organitzar entre els dies 28 i 30 de juny de 2022 i que va tenir lloc a la Sala d'Actes del Centre Tarraconense El Seminari i al mateix conjunt monumental. Les llengües oficials van ser: català, castellà i italià.

El Congrés va plantejar de manera completa el tema de la naturalesa i finalitats d'un monument difícil d'interpretar i d'explicar, i sobre el qual s'han fet diverses hip tesis. Va comptar amb la presència activa d'alguns dels màxims especialistes en les diverses disciplines (arqueològiques, històriques, artístiques, teològiques) i es va caracteritzar pels diàlegs científics entre tots els participants.

M s de vint especialistes de centres de recerca i universitaris d'arreu d'Europa van participar en el Congrés, i diverses institucions del país i internacionals, com l'ICAC, l'IEC i el DAI, donaren un important recolzament amb les seves col laboracions. La participació entre ponents, convidats i congressistes fou de 115 persones.

Durant el transcurs del Congrés es va homenatjar la figura del Prof. Dr. Theodor Hauschild, arquitecte i arqueòleg que durant anys va desplegar un importantíssima tasca investigadora a Tarragona i sobre el conjunt monumental de Centcelles (Constantí).

El programa detallat del Congrés va ser el següent:

Dimarts 28 de juny

9:00 Recepció dels assistents

9:30 Benvinguda

Moderador: Josep M. Macias (ICAC)

10:00 «Història de la recerca sobre Centcelles, dels orígens fins al segle XX», Jaume Massó (Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca, Reus)

10:40 «La investigación en el conjunto de Centcelles en el siglo XXI», Jacinto Sánchez, (arqueòleg)

11.00 Pausa-cafè

1. Les evidències arqueològiques

11:30 «Topografia, geofísica i paisatge entorn de la vil·la de Centcelles», Marta Prevosti (IEC-ICAC)

12:00 «Tàrraco al segle V», Meritxell Pérez (INSAF)

12:30 «L'urbanisme de Tàrraco al segle V», Ada Lasheras (Casa de Velázquez-ICAC)

13:00 «Arquitectura, función y cronología de Centcelles», Josep Anton Remolà (MNAT)

13:30 Fi de la sessió

13:45 Pausa

Moderador: Jordi López (ICAC)

15:00 «Observaciones sobre el programa decorativo y artístico de Centcelles: mosaicos», Achim Arbeiter (Universitat de Göttingen)

15:30 «Nuovi risultati di ricerca sulla pittura murale dell'edificio a cupola a Centcelles», Dieter Korol (Universitat de Münster)

16:00 «Programas decorativos y artísticos: pinturas», Carmen Guiral (UNED) i Antonio Mostalac (UEZ/Universidad de Zaragoza)

16:30 Fi de la sessió

17:15 Desplaçament en autocar al conjunt monumental de Centcelles
18:00 Recepció institucional i visita al conjunt monumental de Centcelles
20:30 Tornada a Tarragona

Dimecres 29 de juny

2. Els referents contextuals (300-450 dC)

Moderadora: Isabel Rodà, UAB-ICAC

9:00 «El ejército tardorromano en Hispania», Ángel Morillo (Universitat Complutense de Madrid)

9:30 «Estacionamiento y circulación de las unidades comitatenses y palatinas en el Occidente tardorromano», Sylvain Janniard (Universitat de Tours)

10:00 «Vil·les, mausoleus i esglésies: Centcelles i altres exemples de l'antiguitat tardana», Alexandra Chavarría (Universitat de Pàdua)

10:45 Pausa-cafè

11:15 «I complessi imperiali del IV e V secolo», Umberto Roberto (Università di Napoli Federico II)

12:00 «I complessi di Split (imperiale) e Salona (cristiano) IV-V secolo», Emilio Marin (Universitat Catòlica de Croàcia)

12:45 Fi de la sessió

13:15 Pausa

15:30 «Gli edifici funerari tardorromani», Olof Brandt (PIAC)

16:30 Debat

18:00 Visita guiada a les estructures del Recinte de Culte Imperial de la Catedral de Tarragona, a càrrec del Dr. Andreu Muñoz

19:45 Reconeixement *in absentia* de la figura del Prof. Dr. Theodor Hauschild

20:00 Concert d'orgue a la Catedral de Tarragona. Organista: Jordi Vergés

21:00 Sopar oficial

Dijous 30 de juny

3. Els referents simbòlics i teològics dels mosaics de la cúpula

Moderador: Joaquín Ruiz de Arbulo (URV)

9:00 «Programma iconografico: scene bibliche», Norbert Zimmermann (DAI Roma)

10:00 «Els temes del cicle del latifundi als mosaics de la cúpula de Centcelles», Norbert Zimmermann (DAI Roma)

11:00 Pausa-cafè

11:30 «Testi patristici in relazione a Centcelles. Mondo Orientale», Carlo dell'Osso (PIAC)

12:00 «Textos patrístics en relació a Centcelles. Món Occidental», Albert Viciano (AUSP)

12:30 Debat

13:30 Pausa

15:30 Taula rodona i debat general

Moderador: Armand Puig i Tàrrach, (AUSP)

Achim Arbeiter (Universitat de Göttingen)

Josep Anton Remolà (MNAT)

Vincenzo Fiocchi-Nicolai (PIAC)

18.00 Cloenda del Congrés

El Congrés es va poder seguir en directe gràcies a la col·laboració del Departament de Comunicació i Publicacions que el va retransmetre en *streaming* pel canal *Youtube* de l'Arquebisbat.

Les ponències i alguns altres materials seran publicats com a actes del Congrés en la col·lecció «*Studia Archaeologiae Christianae*» de l'Ateneu Universitari Sant Pacià.

Agraïments finals

L'Institut vol agrair la col·laboració de les persones i altres organismes que han prestat el seu servei a la nostra institució durant el curs 2021 – 2022 en un curs tan especial, a la Sra. Marisa Jiménez, directora del Centre Tarraconense El Seminari i al personal de consergeria, Sra. Ana Arroyo, la Sra. Gemma Martín i al personal de neteja.

Al Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat, i en especial al Sr. Santi Grimau, Cap del Departament, per les retransmissions en *streaming*.

Agraïm la col·laboració i disponibilitat de la Biblioteca del Seminari Pontifici, al seu director Mn. Enric Mateu, el tècnic Sr. Sergi Guardiola i l'auxiliar Sra. Montserrat Sabaté, que presten el seu servei al nostre professorat i alumnat.

Volem agrair especialment els esforços de la Sra. Visitación Juárez com a voluntària del nostre Institut així com a tots els membres de la comissió organitzadora dels actes commemoratius de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'INSAF per la seva bona predisposició, entusiasme i dedicació: Mn. Joan Miquel Bravo, Sr. Xavier Cortés, Sr. Jordi de Andrés, Sra. Paqui Rodríguez, Sra. Blanca Serres, Sr. Vicente Marín, Sra. Marina Solé, Sra. Tere Solé, Sra. Visitación Juárez.

També un especial agraïment al Museu Bíblic Tarraconense, a l'Associació Cultural Sant Fructuós i al Centre de Lectura de Reus per la seva inestimable col·laboració en els actes de celebració de 25è aniversari.

Finalment, agraïm la col·laboració sempre fraternal del personal del Secretariat diocesà d'Animació Bíblica.

Tarragona, setembre de 2022

Parlament del Sr. Arquebisbe, Dr. Joan Planellas i Barnosell, Moderador de l'Institut Superior de Ciències Religioses «Sant Fructuós» de Tarragona, en la inauguració del curs 2021-2022

Dr. Armand Puig, Rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià. Dr. Andreu Muñoz, director de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós de Tarragona. Dr. Jordi Sardà Pons, Vicerector d'Economia de la Universitat Rovira i Virgili. Llic. Xavier Cortés Nadal, professor de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós. Sra. Roser Fornell, Secretària de l'Institut Sant Fructuós. Dr. Albert Viciano, Vicedegà de la Facultat Antoni Gaudí de L'Ateneu Universitari Sant Pacià. Sr. Xavier Puig, tinent d'Alcalde i conseller de Territori i Sostenibilitat de l'Ajuntament de Tarragona. Molt estimats professors i alumnes. Benvolguts i benvolgudes. Saludo també a aquells i aquelles que seguiu aquest acte per mitjà del Canal *Youtube* de l'Arquebisbat.

És un goig poder compartir aquest inici de curs en el marc del vint-i-cinquè aniversari del nostre Institut Sant Fructuós amb tots vosaltres. Vint-i-cinc anys commemorats en l'exposició tan ben abillada que va presentar a final del curs passat en el vestíbul del nostre Centre Tarraconense del Seminari. Vint-i-cinc anys commemorats en l'excel·lent lliçó inaugural que el Prof. Xavier Cortés ens acaba de pronunciar. Agraeixo de cor les seves paraules sàvies i profundes en tot el recorregut històric que ens ha relatat. Al mateix temps, agraeixo les altres paraules encoratjadores de tots els qui acabeu de parlar que, malgrat les llums i ombres pròpies de tota institució i malgrat les dificultats dels moments que vivim, auguren un ric i fecund present i futur per al nostre Institut.

Que hi hagi un Institut Superior de Ciències Religioses a la nostra Arxidiòcesi esdevé, en aquests moments, d'una importància cabdal de cara a les diverses i variades propostes de formació que ens convenen, dirigides a tot el Poble sant de Déu. Així ho va palesar fins i tot el Consell Pastoral Diocesà a l'hora de treballar les prioritats pastorals de cara al curs que hem començat. Va ser bonic i profund de constatar com la primera prioritat remarcada pel Consell

va ser precisament la de la formació, indicant, al mateix temps, com aquesta s'havia de canalitzar a través de l'Institut Sant Fructuós. Fruit d'aquesta decisió del Consell n'ha sorgit la organització d'un curs sobre l'Exhortació apostòlica *Amoris Laetitia* del papa Francesc, dins l'any *Amoris Laetitia*, amb la voluntat d'oferir claus per a la interpretació i l'aprofundiment d'aquesta exhortació sobre l'amor en la vida de família. Amb la col·laboració de la Delegació diocesana per als laics i la família, aquest curs s'impartirà a Tarragona i Reus.

En el marc del vint-i-cinquè aniversari, és bo de recordar la finalitat del nostre Institut, al servei de la formació de tots els cristians i de tots els homes i dones de bona voluntat. Tot i que en un àmbit divers al de les Facultats de Teologia, però vinculat a elles, l'objectiu dels Instituts Superiors de Ciències Religioses és el «d'oferir el coneixement dels principals elements de la teologia i dels seus necessaris pressupòsits filosòfics, a més d'aquells complementaris que provenen de les ciències humanes». I, més específicament, va destinat a promoure «la formació religiosa dels laics i laïques i de les persones consagrades, per a una més conscient i activa participació dels mateixos en les tasques d'evangelització en el món actual, afavorint també l'assumpció de tasques professionals en la vida eclesial i en l'animació cristiana de la societat; preparar els candidats per als diversos ministeris laïcals i serveis eclesials; qualificar els docents de religió a les escoles de diferent ordre i grau».¹ I tot això, sempre en actitud de diàleg constructiu amb la societat, amb el món de la universitat i enmig del món que ens toca viure. En aquest sentit, agraeixo de cor avui en aquest acte la participació del Dr. Jordi Sardà, Vicerector de la Universitat Rovira i Virgili, així com les seves paraules, que han palesat aquesta necessitat de diàleg entre la fe i les altres disciplines científiques.

A un nivell més intern, i com dèiem els bisbes de Catalunya en el document *Esperit, cap on guies les nostres Esglésies*, en motiu del vint-i-cinquè aniversari del Concili Provincial Tarraconense, «és necessària [...] la formació de preveres i laics, acompanyada [...] "d'un aprofundiment del nostre amor i un testimoniatge més clar de l'Evangeli" (EG 121)». Amb aquesta eina imprescindible de formació com és el nostre Institut, els diversos estaments eclesials esdevindran pedres

¹ Instrucció de la Congregació per a l'Educació Catòlica de 28 juny 2008, núm. 3.

vives «d'una Església que comunica l'Evangelí, fa atractiva la Paraula i l'ofereix, com a tresor, a la humanitat sencera».²

D'altra banda, tot just aquesta setmana hem començat l'etapa diocesana del Sínode sobre la sinodalitat eclesial. Hem de recordar, com afirmava el papa Francesc la setmana passada a Roma, que el Sínode no és un parlament, ni tampoc un sondeig d'opinions. El Sínode és més aviat un moment eclesial. «Fer Sínode significa caminar junts en la mateixa direcció».³ I el protagonista del Sínode és l'Esperit Sant. Si no hi ha l'Esperit no hi ha Sínode. Us demano, per tant, que tots i totes, i també aquí a l'Institut Sant Fructuós, visquem aquest Sínode com un esdeveniment eclesial que ens afecta i ens compromet a tots, i en l'esperit de la pregària que Jesús elevà al Pare per tots els seus: «Que tots siguin u» (Jn 17,21).⁴

Ja fa anys que el Papa insisteix en la importància de la sinodalitat, com a testimoni eclesial escaient per als homes i dones del nostre temps. Caminar junts. «Junts fem camí»: «Precisament el camí de la sinodalitat és el camí que Déu espera de l'Església del tercer mil·lenni.»⁵ El Papa ens proposa un camí on s'escolti veritablement a tot el poble de Déu, on hi participi tothom, on es conjuguin les diferències de manera que ningú no hi perdi, sinó que tothom hi guanyi... Es tracta de la integració de les diversitats que tant costa d'encaixar en la vida de l'Església. Es tracta, per tant, d'un Sínode que vol parlar precisament de l'Església sinodal, un preciós joc de paraules amb un profund significat eclesial.

En l'Exhortació pastoral que vaig fer pública el diumenge passat, en parlar de la recuperació del do d'aconsellar en la vida de l'Església, incideixo en el fet que ens cal una bona formació de tot el Poble sant de Déu per tal de poder desenvolupar adequadament aquesta tasca. Allà subratllem la importància

² Els bisbes de Catalunya, *Esperit, cap on guies les nostres Esglésies? Als 25 anys del Concili Provincial Tarraconense de 1995* (21-I-2021) cap. 2,7.

³ Francesc, *Homília a la Missa d'obertura del Sínode sobre la sinodalitat*, Basílica de Sant Pere, 10 d'octubre de 2021.

⁴ Francesc, *Moment de reflexió per a l'inici del procés sinodal*. Aula nova del Sínode (Dissabte, 9 d'octubre de 2021).

⁵ Francesc, «Discurs en la commemoració de la institució del Sínode dels Bisbes» (17-X-2015): *DdE* 1062 (2015) 657-661; aquí, 658.

primordial d'escoltar el laïcat, «que són la immensa majoria del poble de Déu», essent «indispensable la seva consulta», superant «els obstacles representats per la manca de formació i d'espais reconeguts en què els fidels laics puguin expressar-se i actuar», o «per una mentalitat clerical que corre el risc de mantenir-los als marges de la vida eclesial». Per aquest motiu, és necessari que la nostra Església d'avui empri molts esforços per a una adequada formació de tots els seus membres, i especialment dels laics i laiques. La formació és la base per a un criteri adequat a l'hora d'exercir el do del consell en la vida de l'Església. I la formació més adequada per a aquesta tasca, a l'Església de Tarragona la tenim en el nostre Institut Sant Fructuós. Però el tema no es queda en aquest punt. A l'últim apartat de preguntes del *Document preparatori del Sínode*, que reproduïm a la tercera part de l'Exhortació, s'incideix en el fet que la nostra Església precisa de formar-se en sinodalitat. Heus ací com es planteja la qüestió:

L'espiritualitat del caminar junts està destinada a ser un principi educatiu per a la formació de la persona humana i del cristià, de les famílies i de les comunitats. Com formem les persones, en particular aquelles que tenen funcions de responsabilitat dins de la comunitat cristiana, per a fer-les més capaces de «caminar juntes», escoltar-se recíprocament i dialogar? Quina formació oferim per al discerniment i per a l'exercici de l'autoritat? Quins instruments ens ajuden a llegir les dinàmiques de la cultura en la qual estem immersos i l'impacte que poden exercir sobre el nostre estil d'Església?

És obvi que d'una manera especial el nostre Institut Sant Fructuós hauria d'acarar adequadament aquestes preguntes. Invito, per tant, a autoritats acadèmiques, a professors i alumnes, a respondre a les mateixes i a posar les eines per a una adequada formació que ajudi a renovar-nos com a Església diocesana i a treballar per un estil d'Església més sinodal.

Molt estimats i estimades. Disposem d'una excel·lent eina de formació. Emprem-la adequadament i fem-ne publicitat amb entusiasme. Aquest és el millor regal que tenim per oferir en el seu vint-i-cinquè aniversari. I que aquesta institució acadèmica esdevingui el signe pregon que maldem per una formació seriosa i ferma per a tota la nostra estimada Església que peregrina a Tarragona.

Amb aquests sentiments, queda inaugurat oficialment el curs 2021 – 2022 de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós de Tarragona.

Memòria visual dels
actes del 25è aniversari
de l'INSAF

1. Reunió de la comissió organitzadora dels actes del 25è aniversari de l'INSAF. 19 de febrer de 2021. Foto: Blanca Serres Marco.

2. Assistents a l'acte d'inauguració de la celebració dels 25 anys de la creació de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós presidit pel Dr. Joan Planellas, arquebisbe de Tarragona i moderador de l'INSAF. 4 de juny de 2021. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

3. Exposició commemorativa *INSAF 25 anys de memòria compartida* al vestíbul del Centre Tarraconense El Seminari amb motiu de la celebració dels 25 anys de la creació de l'INSAF. 4 de juny de 2021. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

4. Preparació del vídeo promocional del 25è aniversari, ideat i dirigit per Blanca Serres. 14 de juny de 2021. Foto: Roser Fornell (INSAF).

5. Jornada de Portes Obertes de la seu de l'Institut amb motiu de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'INSAF. 3 de juliol de 2021. Foto: Roser Fornell (INSAF).

6. Acte d'Inauguració del curs 2021-2022 a l'INSAF. Sala d'Actes del Centre Tarraconense El Seminari. La Lliçó inaugural va anar a càrrec del Llic. Xavier Cortés Nadal, professor no estable de l'INSAF amb el títol: *25 anys de l'Institut Superior de Ciències Religioses «Sant Fructuós». Evolució i història dels estudis superiors a l'arxidiòcesi*, amb motiu de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut. 21 d'octubre de 2021. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

7. Representació d'*Episcopos. De la dissidència al poder* per l'Associació Cultural Sant Fructuós al Claustre de Sant Pau del Centre Tarraconense El Seminari amb motiu de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut. 20 de gener de 2021. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

8. Representació d'*Episcopos. De la dissidència al poder* per l'Associació Cultural Sant Fructuós al Claustre de Sant Pau del Centre Tarraconense El Seminari amb motiu de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut. 20 de gener de 2022. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

9. Taula rodona *La creació de l'Escola de Teologia al Centre de Lectura de Reus i l'impuls dels estudis teològics a la segona meitat del segle XX a l'arxidiòcesi de Tarragona* realitzada al Centre de Lectura de Reus amb motiu de la celebració del 25è aniversari de la creació de l'Institut. 11 de març de 2022. Foto: Departament de Comunicació i Publicacions de l'Arquebisbat de Tarragona.

10. Celebració de final de curs i la cloenda del 25è aniversari de la creació de l'INSAF. Eucaristia Capella Major del Seminari de Tarragona. 17 de juny de 2022. Foto: Andreu Muñoz Virgili.

11. Celebració de final de curs i la cloenda del 25è aniversari de la creació de l'INSAF. Acte de cloenda de Tarragona al Claustre del Sagrat Cor del Centre Tarraconense El Seminari. 17 de juny de 2022. Foto: Roser Fornell Guasch (INSAF).

Índex General

LLIÇÓ INAUGURAL

El matrimoni. Realitat humana d'amor i testimoniatge de la fe a càrrec del Dr. Josep M. GAVALDÀ RIBOT.....	5
MEMÒRIA DEL CURS 2021-2022	36
PARLAMENT DEL SR. ARQUEBISBE EN LA INAUGURACIÓ DEL CURS 2021-2022	47
MEMÒRIA VISUAL DELS ACTES DEL 25È ANIVERSARI DE L'INSAF.....	51

